

DOI: 10.31499/2519-2035.13.2025.344014

УДК 94 (477. 84-22 Ліщанці)К63

Іван ПЕНДЗЕЙ,
orcid.org/0000-0001-6499-329X
кандидат історичних наук,
доцент кафедри всесвітньої історії
Прикарпатського національного університету
імені Василя Стефаника
(Україна, Івано-Франківськ)
pendzey.ivan@gmail.com

З ІСТОРІЇ ЦЕРКВИ СВ. ПАРАСКЕВИ СЕЛА ЛІЩАНЦІ НА ТЕРНОПІЛЬЩИНІ ТА РЕЛІГІЙНО-ХРИСТІЯНСЬКОЇ ОБРЯДОВОСТІ ПАРАФІЯН (ЗА ЛІТОПИСОМ ГРИНЯ КОМАРНИЦЬКОГО(РУКОПИС))

На основі рукописного твору Гриня Комарницького вперше з'ясовано історію кам'яної церкви в с. Ліщанці на Тернопільщині, розказано про її фундаторів, фінансування будівництва, участь селян у її зведенні. Відтворено первісний внутрішній інтер'єр церкви, який свідчить про її українське походження. Названо прізвища священників, які служили на парафії сіл Сороки і Ліщанці в 1787-1935 рр. та коротко охарактеризовано їх діяльність. Розкрито опіку селян святиною і прилеглою територією. Повідомлено, що в матеріалах польського архіву згадується в селі дерев'яна церква 1530 р. причім раніше за перші згадки церкви у м. Бучач (1554) і сусідньому селі Сороки (1576), що була капличка, яка тривалий час, мабуть, після зруйнування дерев'яної церкви була місцем релігійних відправ. Привернуто увагу до ментальності мешканців села давніх часів, ролі Церкви, християнських духовних начал у їх повсякденному житті, як вони в умовах неймовірних злиднів і бідності строго дотримувалися постів, радо і з великим піднесенням святкували Різдво і Великдень, робили забави коло церкви, виділено також стосунки настоятелів храму і віруючих.

Ключові слова: Церква св. Параскеви с. Ліщанці на Тернопільщині, дерев'яна церква, капличка, Літопис Гриня Комарницького (рукопис).

Ivan PENDZEI,
orcid.org/0000-0001-6499-329X
candidate of historical sciences,
Associate Professor of the Department of World History
Prykarpattia National University
named after Vasyl Stefanyk
(Ukraine, Ivano-Frankivsk)
pendzey.ivan@gmail.com

FROM THE HISTORY OF THE CHURCH OF ST. THE PARISH VILLAGE OF LISHTANSI IN THE TERNOPIL REGION AND THE RELIGIOUS AND CHRISTIAN RITE OF THE PARISHES (ACCORDING TO THE CHRONICLE OF HRYN KOMARNYTSKYI (Manuscript))

On the basis of the manuscript work of Hryn Komarnytskyi, it is proved that the construction of a stone church in the village of Lishchantsi in the Ternopil region was started in 1826 by the first besieger of the village Onufriy Dombrovsky (apparently a native of the polished Ukrainian nobility), and in 1832 his son Stepan finished. Didych paid for materials and masonry, and the peasants pounded stone, took wood out of the forest, and erected a building. The church, built in 1826–1832. almost in the middle of the village, on an elevated territory, which until 1826. It was not empty - it was the last resting place of its inhabitants - a cemetery. Its founder, who died in 1836, was buried in the church under a large altar. From the very beginning, the church was named after the Holy Great Martyr Paraskeva Pyatnitsa. . In her honor, the grandfather installed an image in the church, and in 1795 Andriy and Tetiana Kravtsi

bought an image of St. Nicholas of Constantinople. Paraskevi, painted on a tree, which was originally apparently installed in the chapel and later in the temple. It is not known which of the original church attributes has survived to this day. Four melodic bells donated to the church in 1896, which were rung at communion, as well as the large bells installed on the bell tower, were stolen by the Muscovites during the occupation of Eastern Galicia and the village in 1914-1915. Didn't some really valuable church items disappear without a trace or were simply thrown away, as obsolete, during numerous repairs of the church due to the incompetence of its ministers? Fortunately, the figure of St. Anthony of Padevsky has been preserved in the temple - the work in style is close to the works of I. G. Pinzel or students of his school. The peasants were zealously taken care of, and, by the way, they take care of the shrine and the surrounding area. Thus, Hryn Oliynyk bought two images for the church - in 1845 and in 1847, in 1865 church brothers and sisters bought the Psalter for the church at their own expense, in 1888/89 the cemetery was expanded with land bought from Dmytro and Mykola Prokipchuk, in 1895 a higher bathhouse was built on the church, in 1904 the cemetery was walled up with a wall from the road, Kost Prokipchuk planted linden trees around the church square, which still adorn it today. After getting married in the church, Władysław Golembowski and Ludwiga Dąbrowska bought new windows for it. In the parish of the villages of Soroka and Lishchantsi from 1787 to 1935, nine priests served, the longest (1892-1928) rector of the church was Fr. Volodyslav Noskovsky, who, in addition to his direct church duties, carried out a great work related to the national revival. The parishioners strictly observed religious fasts, gladly and with great enthusiasm celebrated Christmas and Easter, Christianity, faith in God determined their worldview in everyday life. The recreated original interior of the church testifies to its Ukrainian origin. It is reported that the materials of the Polish archive mention a wooden church in the village of 1530. moreover, earlier than the first mention of the church in the town of Buchach (1554) and the neighboring village of Soroka (1576), there was a chapel that for a long time, Apparently, after the destruction of the wooden church, it was a place of religious services. The conducted research is only the first step towards the recreation of the history of the Church of St. Nicholas of Constantinople. Paraskevi in the village of Lishchantsi in the Ternopil region. Special attention should be paid to the study of her life during the first Soviets (September 18, 1939 - July 7, 1941), during the German occupation, the second occupation of the region and the village by the Reds. An equally interesting task is the study of the life of the church in the last more than three decades of Ukraine's independence. We hope that with God's help all these problems will be solved and a holistic history of the Church of St. Nicholas will be created. Paraskevi in the village of Lishchantsi in the Ternopil region.

Keywords: Church of St. Paraskevi village Lishchantsi in Ternopil Region, wooden church, chapel, Chronicle of Hrynia Komarnytskyi (manuscript).

Постановка проблеми. Загально відомо, що більш як 1000-літня історія християнства на нашій землі, Церква Христова є основою духовного багатства українців, які завжди виявляли великий інтерес до її життя. Вивчення історії Церкви – важливе завдання різних напрямків соціології, історичної науки. Їй належну увагу приділяє і краєзнавство. Церковна тематика – невід’ємна складова оновленої відповідно національного відродження історії сіл і міст нашої держави, яка поповнюється новими дослідженнями, залученням раніше невідомих науці документів і матеріалів. Саме таким за описом подій з історії села Ліщанці на Тернопільщині є рукописний твір його уродженця Гриня Комарницького, який дивом частково зберігся в його родини, онука Василя. Він дозволяє заповнити існуючу прогалину в історії села, зокрема його церкви та релігійної ментальності мешканців. Уведення в науковий обіг його матеріалів, на наш погляд, сприятиме з’ясуванню ролі християнських начал у повсякденному житті селян, стане певним внеском у справі ознайомлення сучасних жителів села з його людьми, їх світоглядом давно минулих літ.

Аналіз джерел та останні дослідження. Єдиним джерелом для з’ясування теми є Літопис Гриня Комарницького (рукопис), який містить важливі відомості про село, за словами його автора, з «панцизняних часів», зокрема про святкування селянами великих християнських свят – Різдва та Великодня. У ньому йдеться також про роль церкви, відтак християнських начал у повсякденному житті мешканців села. Єдиною сучасною публікацією, в якій мовиться про храм у Ліщанцях, є видання: (Храми, 2012). «Майже в

центрі села в 1826–1832 роках, повідомляється у ньому, збудували храм. На тому місці раніше був цвинтар. Коли закладали фундамент, викопали багато людських кісток, які перепоховали в південно-західному куті подвір'я храму. Нині на цьому місці у Великодні свята жінки співають гаївки. У 1795 році Андрій і Тетяна Кравці купили образ святої Параскеви, намальований на дереві, який свідчить, що на місці, де збудовано церкву, раніше була капличка» (Храми, 2012: 89). Ця інформація достовірна. Вона – копія розповіді про подію, як її описав у своєму рукописному творі Гринь Комарницький (Літопис, (1900–1936 (орієнтовно):21-22)(Далі: Літопис). Винятком є безапеляційність твердження, «що на місці, де збудовано церкву, раніше була капличка». Посилання на рукопис відсутнє.

Автор літопису, на відміну від авторів видання, не стверджує категорично, що образ справді був куплений. «насе доводу нема, зазначає він, можи пиринешини з старого села Вовкова (Літопис: 22). Не категоричний літописець і щодо місця розміщення, за його словами, «маленької каплички». Чи була вона «придорозі що веде до млина і до Язловець», чи на місцевості «где є Церква» «накотрім місци була капличка тони знати а можи і перинесина з старого села Вовкова» (Літопис: 21).

Мета статті: увести в науковий обіг матеріали Літопису Гриня Комарницького (рукопис) зісторії будівництва кам'яної церкви, її первісного внутрішнього інтер'єру, турботи селян про святиню і навколишню територію. Висвітлити роль церкви, християнських начал у повсякденному житті його мешканців, святкування парафіянами великих християнських свят – Різдва і Воскресіння Христового – Великодня. Доказати, що в селі раніше була дерев'яна церква, кам'яна капличка, у якій велися богослужіння. Назвати тих за чий кошт було зведено святиню, з'ясувати якою була участь селян у її будівництві. Привернути увагу до християнських основ духовного світогляду селян, ролі і значення для них великих релігійних свят – Різдва і Великодня.

Виклад основного матеріалу. Церква в селі Ліщанці збудована в 1826–1832 рр. Будівництво розпочав 1826 р. перший осадник села Онуфрій Домбровський. Пан оплачував мурування і матеріали, а люди зводили будову. Церква збудована майже по середині села, на підвищеній території, яка до 1826 р. не пустувала – була місцем останнього спочинку його мешканців – цвинтарем. «кі колись той Цвинтар був заповнений гробами (тут і далі збережено автентичність тексту) (уточнення наше. – Авт.), як я був малим хлопцем то, пише Гринь Комарницький, міні оповідала стара бабуса Мариська Любанська (того часу она була кушарков) що она будучи ще дівчинов була за помічника коло мулярів як будовали церкву, то як копали фундамент під церкву то викопали багато кості люцкіх і викопали вкучі в полудневого захода вилику яму і там закопали, тепер на тім місци сходе сі дівке і бовлютсі гаїлкі» (Літопис: 21-22). Місце, де були закопані людські рештки – пам'ятне, як власне й те, де поставлений кам'яний хрест із зображенням Богоматері (зразу за воротами, як входити на майдан церкви), та, де стоїть дзвіниця.

В роки нашого дитинства і ранньої юності воно привертало постійну увагу дітей – учасників щорічних гаївок. Насторожував дерев'яний хрест, видно

що давній, бо дуже порепаний, якийсь особливий. На запитання, хто там похований, ніхто толком не відповідав. Найчастіше казали, що там лежить тіло якогось священика.

Насправді, там лежать останки предків, може, найперших мешканців села. Тут доречно, на нашу думку, встановити меморіальну дошку або плиту з приблизно таким написом: «Захоронення людських останків, виявлених при копанні фундаменту церкви в 1826 р.».

В цій могилі захоронені тільки ті людські останки, які були викопані при копанні фундаменту церкви. Тому можна припустити, що багато могил залишилося навколо церкви. Адже на цвинтарі ховали щонайменше впродовж 360 років, якщо відправною точкою відліку існування села взятий 1459 р., коли воно вперше згадується в книгах галицького суду, а заключною копання фундаменту та початок будівництва церкви – 1826 р.

Беручи до уваги більш раннє фактичне виникнення поселення, із великою долею імовірності можна стверджувати, що, можливо, там ховали впродовж й усіх 400 років, якщо не тривалішого часу.

«Церква, читаємо в літописі, побудована в українському стилі фронтом до полудні збоку від заходу є мала захрестія. В середині склиплена на чотири частини має три виликі Олтарі з правої сторони св. Отець Николай по другім боці з лівої св. Парасковея по середині головний вівтар насподі ківот над ківотом Красна матір Божа українського стилю такий гарний що можисі нинайде вціліє Галичині такого над матиров Божов оміщиний вищи виликій Образ св. Первомученика Стефана всі три олтарі мали заслони другими образами. Перед виликем олтарем було засновано по правім і лівім боці Дяконські двері відтак виликі 2 образи Ісус Христос і матир Божа, а по середині були райські Двері з малюнками і різбов 4 Івангилисти повиті вино градами. Також є хори долівка вложена плитами а перид церквою є виликі сходи, еще по двох сторонах знаходесі виликіх 2 олтарі по првім св Никола по лів св. Парасковея. Звільниця (дзвіниця) (уточнення наше. – Авт.) в куті від полудневого всходу мала дужи гарні гармонійні 4 звони в часі світової війни (1914–1918 рр.) (уточнення наше. – Авт.) забрали Москалі бувало як за здвонат то так приємно як музика грає» (Літопис: 22-23).

Добудував церкву син О. Домбровського Степан. «Стефан Домбровский добудовав Црков по своему батькови Онофреюв році 1832 і устроєв виликій Вівтар і вставив внего на своє ім'я виликій Образ св. Первомученика Стефана» (Літопис 21).

«Онофрій Домбровскій умер в році 1836 поховано його тіло під Церквов під виликім Вівтарем» (Літопис: 19).

Літопис повідомляє, що «ще в році 1795 куплений образ св. Парасковеї купив єго Андрій Кравців зі своєю женою Тикиною Образ мальований на дереві виглядає олтарик над престолом». «маленькій олтарик що стоєт тепер захрестієї пиред ним стоєт келіх зсвятими тайнами» (Літопис: 21-22). Але не стверджує категорично, що образ справді був куплений. «насе доводу нема можи пиринешини з старого села Вовкова (Літопис: 18). Чи збереглось у церкві щось з описаного? Розказують, що нинішні образи виконані сільським

художником Шевчуком (по-сільському Піргач) вже за нашої незалежності. А що сталося з первісними образами?

Не категоричний літописець і щодо місця розміщення, за його словами, «маленької каплички». Чи була вона «придорозі що веде до млина і до Язловец», чи на місцевості «где є Церква» «накотрім місци була капличка тони знати а можи і перинесина з старого села Вовкова»(Літопис: 21).

Звичайно, «маленька капличка» була місцем святих відправ до побудови кам'яної церкви. Ніколи не дізнаємось, коли і де точно вона була. Але (евріка!) в селі була дерев'яна церква, де саме теж не відомо. Дерев'яна церква в Ліщанцях згадується в матеріалах Головного архіву давніх актів у Варшаві 1530, 1576 рр., в іншому польському джерелі – 1578 р. Причём перша згадка про дерев'яну церкву в Ліщанцях раніша за перші згадки таких церков у Бучачі (1554, 1576, 1578) і сусідньому селі Сороки (1576, 1662, 1681). Тоді у селі була парафія. За документами церква в Ліщанцях була православною, візантійського обряду (Скочилас, 2008:614-616 (Додаток 1).

Літопис містить й інші важливі відомості з історії церкви. Гринь Олійник купив до церкви два образи – в 1845 р. і в 1847 р., 1865 р. «купило брацтво і сестриці зі своєї скарбоні Савтир до церкви» (Літопис: 80), 1888/89 р. «Докуплено нови Цвинтар від Дмитра і Николи Прокіпчуків» (Літопис: 95). З нагоди одруження (коли це було не вказано) Володислав Голембський і Людвіка Домбровська закупили до церкви пару нових вікон (Літопис: 97). В. Голембський «обняв фільварок яко Дідич в 1892 р. походить зі Славитина пов. Підгайці. Слюб відбувався в Ліщиньцях» (Літопис: 97). До слова, В. Голембський, останній польський пан у Ліщанцях, був забитий палицями як село окупували «перші москалі» 18 вересня 1939 р. За війта Костя Шевчука, який ним став в 1893 р., «року 1895 р піднешино і збудовано вищи Банію нацерккві»(Літопис: 101). Війт Гаврило Пендзей 1904 р. «убмурував муром наоколо Цвинтар долішній церковній» (Літопис: 117). Один з перших 6 хлопчиків-учнів школи-дяківки 1858 р. Кость Прокіпчук «опсадив коло церкви окола цвинтар церковий липами котрі уже великі повиростали і прикрашають церков» (Літопис: 78).

Літопис подає також унікальну інформацію про священників, котрі служили на парафії сіл Сороки і Ліщанці: «о. Семен Заянчківський, прибув на парафію Сорке і Ліщиньці в 1787 р. Був до 1807 р.» (Літопис: 18), о. Гаврило Глібовіцький, прибув на парафію в 1842 р. (Літопис: 39), о. Осип Дерковський, прибув на парафію в 1843 р. (Літопис: 39), о. Базилій Крушильницький, прибув на парафію в 1844 р. «..жив з панамі... в великі прязни...був залежний від Пана бо за всі гди коли мав в Ліщиньцах службу Божу то їздив до двора на обід... побожний теологічний жув (жив) (уточнення наше. – Авт.) згідно з народом виконував своєї сьвасщеничискі обов'язкі... за его церковнаго господаркі купив образ 1845 р до церкви Гринь Олійник с Федя а другий купив 1847 р.» (Літопис: 39). Помер 1888 р. (Літопис: 95), «о Канонік Громніцький» – латинський священник. 1888–1889 рр. (Літопис: 95), о. Ковальський, прибув на парафію в 1889 р., «родом з Губина був чесній чоловік» (Літопис: 96), о. Гілярій Сіманович, прибув на парафію в 1890 р., «сей священник був джи (дуже)

(уточнення наше. – Авт.) порядній»(Літопис: 96), о. Володимир Носковський, прибув на парафію Сороків і Ліщанець в 1892 р., обмінявшись парафією з о. Сімановичем. Римо-католицького віросповідання.(За іншим джерелом, о. В. Носковський – парох Сороків і Ліщанець Бучацького повіту від 1889 до 1928 р. (Гриневич, 1972: 373- 381), греко-католицький священник) (уточнення наше. – Авт.) «був народний священник і був політик...був Агітатором провідником і порадиником...єго задачев було викоринити п'янство з села... навертав до тверезости... (Літопис: 98-99). «Друга задача єго праці заводити школи і читальні»(Літопис: 188).

За сучасними оцінками, В. Носковський – релігійний і громадський діяч, активний просвітянин. Зокрема, за його сприяння в с. Ліщанці в 1893/94 р. була збудована нова школа (Літопис: 98), наприкінці 1902 р. була заснована читальня «Просвіти» (Літопис: 109). У 1904 р. він згодив «вжидівкі Ремзі Блютрейх пар. 236-235 города і хату дві старих стодоли», а «Стефан Танчаковський церковний Нотар в Золотім Потоці» меценат і благодійник «купив і оформив контракт на головне товариство «Просвіта» у Львові а на читальню Просьвіти Ліщинецкіх українських селян під єїх заряд і урядовані»(Літопис: 113). Того ж року в цій хаті була влаштована нова читальня «Просвіти». «О. Носковский читальню посвятив і від правив намісци панахиду...» (Літопис: 114).

1909 р. було розпочато рух «за тверезе село». Після богослужіння «повклякала ціла церква до 300 людей два пальці у Німеччині Райфайзена Фрідріха Вільгельма). Він був на перших зборах кооперативи (Літопис:186).

За сприяння о. В. Носковського побудували школу і в Сороках, де він мешкав, а меценат і благодійник із до гори і о. Носковский привів присягу» «непити чи риз цілий рік горівкі» (Літопис: 122).

За його сприяння 1910 р. засновано товариство «Січ» (Літопис: 185), організовано сільський кредитний кооператив «Райфайзенка» (названий ім'ям засновника кредитних кооперативів

Золотого Потока судовий виконавець Степан Танчаковський купив «двір в Апклера» (Андлера)(уточнення наше. – Авт.) в Сороках для читальні «Просвіти» (Літопис:188-189).

Він вів активну агітацію серед парафіян під час виборів чи то до повітової ради, чи під час виборчих кампаній до Австрійського парламенту та Галицького сейму за українських кандидатів (Літопис: 98-99, 188-189). Мав уроки у школі, де «підучував всіх молодих релігійно і морально» та проводив іншу діяльність (Літопис: 189). 1915 р. окупаційна російська влада вислала Носковського до м. Симбірськ (нині Ульяновськ, РФ), де служив парохом при костьолі. 1917 р. повернувся до с. Сороки (Мельничук, 2004: 646).

В. Носковський брав активну участь у встановленні влади ЗУНР у Бучацькому повіті. На зборах делегатів Бучацького повіту по виборах повітового комісара і членів повітового комітету 7 листопада 1918 р., пропонував на повітового комісара д-ра Іларіона Боцюркова, адвоката з Бучача, а на заступника п. Остапа Сіяка, голову «Селянського господаря» в Бучачі. Збори поіменним голосуванням делегатів з кожного села окремо вибрали

повітовим комісаром Української Національної Ради (УНР) д-р І. Боцюрківа. о. Носковський був вибраний з округу Бучач членом Повітового Комітету УНР (Західно-Українська народна республіка 1918–1923, 2001: 353-354). Від 1918 р. – польовий духівник УГА, згодом – парох та організатор осередку національно свідомої української молоді в Бучацькій парохії (Мельничук, 2004: 646).

Носковський Владислав Михайлович (10.02.1864–11.02.1928). Народився в с. Мишків, нині Чортківського р-ну Тернопільської обл. Причиною смерті, як зазначено у літописі, була хвороба «скрут кишки», яка уразила його за місцем праці у Сороках. Щоб її лікувати поїхав до Львова, однак лікарі не змогли допомогти. Похований на 44 полі Личаківського цвинтаря Львова, його жінка Ольга померла 1935 р., похована в Сороках.

Після о. В. Носковського на парафію Сороки-Ліщанці 31 березня 1928 р. прибув о. Олександр Мальчинський. Людям він сподобався. Депутація парафіян просила Преосвященного єпископа Григорія

Хомишина у Станіславі «щоби він позістав нанаші парохії навсе али Преосвья. Єпископ відмовив» (Літопис: 191).

У листопаді 1929 р. – 1935 р. на парафії сіл Сороки і Ліщанці служив о. Декан Микола Бріль. «походить з німецької родини», народився в селі під Тернополем, «син рільника», «перейшов на націю українську». Здобував освіту в школах Тернополя і Львова. «зпочатку належав до децезії Львівської». Першим місцем його праці «було село Прошова коло Мікулинець деканат 1912 р. був там до 1920 р. а в 1920 р перенісся до села Іванчі Горішне коло Тарнополі і рівночасно під Децезію Станіславівську. Був завідателем до 1930 р. уже в Сороках і Ліщинцях був Парохом а в 1935 р. зістав Деканом... 1917 р. був ариштований москалями...». Буцім то о. Н. Бріль сказав до людей «не бійтися незадовго прийдут Австріякі і москалів вижинут. але Начальник ув'язни Пізанський увілив єйго... о. Бріль мав того часу чотири парафії католицких і коли було богослужині в однім селі то зі штерох сіл ішли люди на богослужині. О. Декан Нукола Бріль мав дуже красний голос до Богослужня...» (Літопис: 207).

Не менш вражаюча розповідь літопису про святкування в селі великих християнських свят – Різдва і Пасхи, настрої дітей в очікуванні свят. Різдво, як і Пасха, як і зараз, були дуже очікуваними. «Нираз мати сидит та шиє сорочку в виликій піст на сьвита а коло несі діточке щибечут Мамо! Ще далеко до свит? ще доню 4 ниділи – будем пичи паску бабу али пасочка буде чорна бо пшиничка з головнив, авчім будети пичи питає Настуні ? – а вті обичийщі з старого ришита: авона сі влі зе впеиц ? під порим челюста! а я піду світити питає Грицко підиш сину підиш а вцосі вбиру авот шию сорочку а стани

нибудував ойні сину тобіще ввійде ти маєш лише сім рочків а давно ходили хлопці біз штанів до 12 років а задегнутисі ? задегшсі вобрус а Настуюю в пошевку Єиринка задьегни сі вмій сырак новй а я піду встарім міні старі в вйде» (Літопис: 24).

«рокові свята Воскресеніє або Різдво йордан і т ин. то дужи врочисто святкували». Дотримувались церковних канонів щодо посту, який передує святу. «Цирковні пости дужи шанували Мати – абадайти коротка година була з бахуром ! Що таке крічиш питає батько ? – а диви-бенькарт собачй єів молоко і талапнув лишков скоромнов в борщ тай нима що обідати хіба свини висипати ? ну та певни кажи батько та хто бйго єів.

Де хто слабй вмираючи з голоду а молока би не покушів. в Петрівку то декотрі по зваяляси єісти в крім Пониділька Сериди і Петниці а в спасівку і впилипівку божи борони.

справляли люди поминкі давали (наймали) службу Божу оден сороковец а потім єидн риньскій а дякови дві шуст кі, як тиха служба Божа то приносили хліб на парастас вниділю а як сьпівана то зараз потім кликали до хати був обід часом був наобіді і священник і тягнуло дві добі. і впіст страви пісьні» (Літопис: 23).

На власне запитання про те, як люди ставляться до церкви і обрядів, автор літопису відповідає так. «Люди відносесі дужи релігійно шануют церков і свій обряд, колись давно носили при носи як в виликій піст перед Воскресенієм звані сороковусти чириз цілй піст що сериди по троєі хліба і на хліб щось булке або цукор або яйця а часом і Осиледец також ябка і націлй піст 1 свічка біла, Також другй день Різдвяних сьвят і попразен і на успеніє пресьвятосі богородиці тонесут сир і мисками пироги нираз ігомосьц набирут цілу дішку пирогів всілякіх із сира і збараболъа, другу сира хліба мало кілька грудок масла що стояли насирі» (Літопис: 23).

До свят мешканці села старались оновити одяг. Колись давно, зазначено в літописі, ще за панщини таких спідниць, як тепер не було. Їх виготовлення відбувалось за участю заїжджого єврея, який «бив димки». «Ко би приєїхав димар та є три сорочки старих та вибе дим ке». Він мав широку гладку дошку і грубий папір, на якому вирізані візерунки – сосонки, хрестики, драбинки або кружальця. Накладав на дошку півку з старої сорочки, зверху папір з візерунками, і мастив фарбою. «і вже є сорокаті півке покім вдома зшивають півке і вже є димка» (Літопис:25).

У ті часи носили спідниці з старої сорочки, сорочки по краю мали вузьенькі вишиті смужки. Особи як жіночої, так і чоловічої статті носили сірак. Жіночий «сірак мав вишитий з заду фавди чирвонов волочков а хлопскій білов».

«без сірака непішла до церкви ні кавалер ні дівка і старі хотьби була низнати яка спека, пізьнійши ішли дівке роздегені тільки парубке і жонаті в сіраках». «Жінка пізнйши мала літник то була спідниці зкрашиного сукна то мала до сьлюбу і ховаєга на серть і широкіи пояс чорнй хустка вилика називала сі Броцка а потім шалігнова зкладаласі на папір і яка і шла на христини тонао кола була завизана а до Церкви то кіньці висіли і по кім білим рантухом

завита ціла голова попід бороду і також висіло два кінці рантуха, без рантуха жінка не пішла до церкви ніколи чити на службу божу чити до христу чи за сваху все мусів бути рантух аколиби котра пішла без рантуха то священник зараз ганьбив п'ячко дес поділа рантух пропила га !» (Літопис: 26).

«чоботи просьті шиті з вивороту пиривернині і з лиця червоні опцасів нибуло лиш зависоко якпідкова підкова не прибиваласі цвиками тільки два кінці за тим пировані і забиті до середини і загнені а заду був такий опциль до середини пущенй і середини назад і так загнений». (Так ходили до світової війни) (Першої світової війни 1914–1918 рр.) (уточнення наше. – Авт.) «а ще давнішци запаньшини то ніхто нимає ані сорочки вишиваноеі ані чобіт ходили ще входаках». «Али все утіха єднакова чи було вщосі вбрати чи що єісти а радєсьть биласі в українських серцах зтов надєєв що прийде Воскрєсенєє Христови буде радєсьт вотіха щебет як птиц спів гагівкє» (слово «гагівкє» підкреслено) (уточнення наше. – Авт.) (Літопис: 25-26).

«гагівкє» співали, як була погода, біля церкви «Чорнушко душко» або «Зайчика».

«Ані тобі зайчику Ані тобі зайчику Зайчику обернєсі
Ані вискочити А ні витримати Кого любиш притулисі»
«І так стоя всі вкупі а одна всередині і скачи і тулит другу і таскачи і ту саму співають».

«коли слота то по сходилисє вкупу яківці (дяківці) (уточнення наше. – Авт.) і співають Чорнушко душко»

«Чорнушко душко Вставай ранєнько Мийсє чишєсі замуж бирєсі
Хотєті люди взяти А миті хочим дати ...».

Мати на прохання дитини «Мамо, а співайте гагівкє»
«А ти старий Воробію Град побив град побив
дєс діти дєс діти дєс діти дів Доц витопив
Лише ясі молодєнькі
Набїду лишив» (Літопис: 26, 27-28).

«Впониділок в ливані виликє хлопці їдут рано подівчатах али найбільши по два до двох і то наричених і вєйє хаті троха влєли і почистувалисє свїченим яйцем і горівкою паскою і їдут на службу божу, а по службі божє є недалеко церкви керниці (є і тепєр) (уточнення наше. – Авт.) і там кратком набирают води і кратком заходє і лєють натовпу дівок, али сєй звичай паскуднй по святочниних одежах лєти воду уже уже вкороткім часє зкасовалосі али довго щєсі то повторило. Церковних традиц уже сї так невідбуває аж в по дивєтім читверзі в наступаючу ниділю робє на чотири части цвинтару олтарі і всьщєнник їдє з мострєпцєєв (процєсією) (уточнення наше. – Авт.) і читєє перед кождим Олтарєм і вангєлиє. В зелєні свята нічо такого лиш як звичайно мають (прикрашають зелєними гілками дєрєв, квітєми) (уточнення наше. – Авт.) і людихати і в церкві також мають і їдут у поли з процєсієєв» (Літопис: 28).

Висновки. Кам'яна церква в селі Ліщанці на Тернопільщині, зведена в 1826–1832 рр. місцевими селянами на кошти діди́ча Онуфрія Домбровського і його сина Степана. Розпочав будівництво О. Домбровський, а закінчив його син Степан. Її фундатор (мабуть, виходець із спольщеної української шляхти) О.

Домбровський, як свідчить літопис, що помер 1836 р., був похований у церкві під великим вівтарем. Церква з самого початку була названа іменем святої великомучениці Параскеви П'ятниці. На її честь дідич установив у церкві образ, а ще в 1795 р. Андрій і Тетяна Кравці купили образ св. Параскеви, намальований на дереві, який спочатку, мабуть, був встановлений у капличці, а згодом і в храмі. Невідомо, що із первісних церковних атрибутів, збереглося до наших днів. Чотири вкупі з'єднані мелодійні дзвоники, подаровані церкві 1896 р., яким дзвонили при причасті, як і дзвони великі, встановлені на дзвіниці, вкрали москалі під час окупації Східної Галичини і села у 1914–1915 рр. Чи не безслідно пропали або були просто викинені, як застарілі, деякі насправді цінні церковні речі при численних ремонтах церкви із-за некомпетентності її служителів? На щастя в храмі збереглася фігура святого Антонія Падевського – робота за стилем наближена до творів І. Г. Пінзеля або учнів його школи. Селяни ревно опікувалися, і, до речі, опікуються святиною і прилеглою територією. Так, Гринь Олійник купив до церкви два образи – в 1845 р. і в 1847 р., 1865 р. церковні брати і сестри за свій кошт придбали Псалтир для церкви, у 1888/89 р. було розширено цвинтар землею купленою в Дмитра і Миколи Прокіпчуків, у 1895 р. збудовано вищу баню на церкві, у 1904 р. було обмуровано цвинтар муром від дороги, Кость Прокіпчук посадив навколо церковного майдану липа, які й нині його прикрашають. Взявши шлюб у церкві Володислав Голембський і Людвіга Домбровська купили до неї нові вікна. На парафії сіл Сороки і Ліщанці з 1787 по 1935 р. служили дев'ять священиків, найтриваліше (1892–1928) настоятелем храму був о. Володислав Носковський, який, крім своїх прямих церковних обов'язків, вів велику роботу, пов'язану з національним відродженням. Парафіяни зберігали релігійні приписи – строго дотримувались постів, радо і з великим піднесенням святкували Різдво і Великдень, християнство, віра в Бога визначали їх світогляд у повсякденному житті. Звичайно, проведені дослідження не вичерпує проблематики історії церкви св. Параскеви в с. Ліщанці на Тернопільщині. Особливої уваги вимагає з'ясування її життя за перших совєтів (18 вересня 1939 р. – 7 липня 1941 р.), під час німецької окупації, другої окупації краю і села червоними. Ще більш важливим завданням є дослідження життя церкви в останні більш як три десятиліття незалежності України. Сподіваємось, що з Божою допомогою всі ці проблеми вдасться вирішити і створити цілісну історію церкви св. Параскеви с. Ліщанці на Тернопільщині.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ

- Гриневиц, 1972 – Гриневиц Я. Отець Володислав Носковський і його родина. Бучач і Бучаччина. Історико-мемуарний збірник / ред. колегія Михайло Островерха та інші. Нью-Йорк – Лондон – Париж – Сідней – Торонто: НТШ, Український архів, 1972. Т. XXVII. С. 373–381.
- Західно-Українська народна республіка, 2001 – Західно-Українська народна республіка 1918–1923. Документи і матеріали. Том 1. Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2001. 584 с.
- Літопис, (1900–1936 (орієнтовно)) – Літопис Гриня Комарницького (рукопис). (1900–1936 (орієнтовно)), 246 с. та окрема світлина «Луговий відділ 1936 р.».
- Мельничук, 2005 – Мельничук Б. Носковський Володислав Михайлович. Тернопільський енциклопедичний словник: у 4 т. / редкол.: Г. Яворський та ін. Тернопіль: Видавничо-поліграфічний комбінат «Збруч», 2005. Т. 2: К–О. С. 646.
- Скоцилас, 2008 – Скоцилас І. Книга реєстру катедріка Львівської православної єпархії 1680–1686. *Записки*

наукового товариства ім. Шевченка. Праці історико-філософської секції. Львів, 2008. Т. CCLVIC (256). С. 614-616 (Додаток 1).

Храми, 2012 – Храмы Української Православної Церкви Київського патріархату. Тернопільщина /Автор концепції Куневич Б.; головний редактор Буяк Я.; фото: Снітовський О., Крочак І., Кислинський Е., Бурдяк В. Тернопіль: ТОВ «Новий колір», 2012. 396 с.

REFERENCES

Hrynevych, 1972 – Hrynevych Ya. Otets Volodyslav Noskovskiy i yoho rodyna [Father Volodyslav Noskovskiy and his family]. Buchach i Buchachchyna. Istoryko-memuarnyi zbirnyk / red. kolehiia Mykhailo Ostroverkha ta inshi. Niu York – London – Paryzh – Sidnei – Toronto: NTSh, Ukrainskiy arkhiv, 1972. T.XXVII. С. 373-381 [in Ukraine].

Zakhidno-Ukrainska narodna respublika, 2001 – Zakhidno-Ukrainska narodna respublika 1918–1923. Dokumenty i materialy [Western Ukrainian People's Republic 1918–1923. Documents and materials]. Tom 1. Ivano-Frankivsk: Lileia-NV, 2001. 584 s. [in Ukraine].

Litopys, (1900–1936 (oriientovno)) – Litopys Hrynia Komarnytskoho (rukopys) [Chronicle of Hrynia Komarnytskyi (manuscript)]. (1900–1936 (oriientovno)), 246 s. ta okrema svitlyna «Luhovyi viddil 1936 r.» [in Ukraine].

Melnychuk, 2005 – Melnychuk B. Noskovskiy Volodyslav Mykhailovych [Volodyslav Mykhailovych Noskovskiy]. Ternopilskiy entsyklopedychnyi slovnyk: u 4 t./ redkol.: H. Yavorskyi ta in. Ternopil: Vydavnycho-polihrafichnyi kombinat «Zbruch», 2005. T. 2: K-O. S. 646 [in Ukraine].

Skochylias, 2008 – Skochylias I. Knyha reiestru katedryka Lvivskoi pravoslavnoi yeparkhii 1680–1686 [Register book of the cathedral of the Lviv Orthodox diocese 1680–1686]. *Zapysky naukovooho tovarystva im. Shevchenka*. Pratsi istoryko-filosofskoi sektsii. Lviv, 2008. Т. CCLVIC (256). С. 614-616 (Додаток 1) [in Ukraine].

Khramy, 2012 – Khramy Ukrainskoi Pravoslavnoi Tserkvy Kyivskoho patriarkhatu [Temples of the Ukrainian Orthodox Church of the Kyiv Patriarchate]. Ternopilshchyna /Avtor kontseptsii Kunevych B.; holovnyi redaktor Buiak Ya.; foto: Snitovskiy O., Krochak I., Kyslynskyi E., Burdiak V. Ternopil: TOV «Novyi kolir», 2012. 396 s. [in Ukraine].